

Levelezések.

1.

London, 1874 jun. 10.

A „britt és külföldi unitárius társulat“ évi nagy gyűlését tartotta május 27-én az „Essex“ utczai templomban. *) A gyűlést isteni tisztelet előzte meg. A kis templom, mely egy kerek század lefolyása alatt Isten háza gyanánt szolgálva, a lelki buzgóság kiömlésének már annyiszor volt néma tanuja, alig nyujtott elegendő tért a hívcek befogadására. Rövid könyör-gés, bibliai leczkeolvasás s hymnus után, melyek alatt az óra ünnepélyeségének érzete a kedélyekben megszentésült, a híres Dr. Collier Laird Róbert, chicágói lelkész vette át az Istent kereső lelkek vezetését, imájában vonva, emelve s a földiség határán túllebentve ama közös emberi ohajt, mely Istené s hozzászállani törekszik. Erre egy hymnus... hogy az egyé-
n ieket harmóniájában egyetemessé olvaszsza, s azután a beszéd, építve a prof. Zachariás (IX. 13) szavain: „Feltámasztottam fiaidat, oh Sion, fiaid ellen, oh Görögország, s mint az erős embernek kardja olyanná tettek.“ Tárgya volt: a tudomány és vallás, civilisatio és egyház egyesitése. A vallás inkább félhet a lelki közönytől vallói részéről, mint a tudomány s bölcsészet állításai s követeléseitől. Hamis észszerűség s gyáva fé-lénkség sajtátja egy dolgot hinni és vallani s mást prédikálni és tenni. A mi magában ál és hamis, erkölcsileg segélyadó nem lehet. A ker. vallás min-dig az erkölcsi újjászületés isteni s a legmagasabb mivelség emberi útja s eszközlője maradand, és pedig nem a dogmák s hitczikkelyek, hanem amaz életosztón erejénél fogva, mely az alapító — Jézus — hatalmas emberi sze-mélyiségének kifolyása. Az ész hosszasosan elhanyagolt követelményei s a lélek legmélyebb szellemi szükségei s kívánalmi egyaránt tekintetbe ve-endők. A tudomány emberei s a hit fiaí egy mezőn, egy célra dolgoznak, s közös munkájok után egykor az aratás annál bővebb leend. A világ sza-badításra vár nem csak a babona, de a bűn kötélékei alól is.

*) E gyűlésről megelőző füzetünkben a „Külömfélék“ rovatában röviden meg-emlékeztünk volt. E levél azonban annak hübb képét adván, örömet megújítjuk; sőt igyekezni fogunk legalább a Dr. Collier nagyszabásu be-szédét folyóiratunk számára magyar fordításban megszerezni. — Szerk.

A beszéd, mely egyházirodalmunkban is egy pár lapot oly méltóan foglalhatna, mély, kiérdemelt figyelemben részesült.

A gyűlés 1 órakor kezdődött. Lefolyásáról csak rövid leírást adhatok. Elnök, Mr. Hopgood Jakab, megnyitó beszédében a bizottmány mult évi működését röviden felemlítve, a gyűlés figyelmét felhívta arra, hogy a következő év a társulat fennállásának 50-ik éve levén, az 50 éves jubileumot egy kegyeletes tettel emlékeztetessé tenni s ez által a mult iránti hálának s a jövő felőli roménynek kifejezést adni óhajtanó lenne. E czélból egy, idő és szükség szerinti indítványt hozott szőnyegre, és ez: hogy öt év alatt egy 100,000 frtra*) menő összeg gyűjtessék templomok emelése s az azokban működő lelkészek fizetésének segélyezése érdekében. Elv: segíteni azokat, kik magokat segíteni igyekeznek. Minden, templomot építeni szándékozó gyülekezet kiadásainak 10 százaléka e közalapból fizetődne; papjai számára pedig 3 évig 500 frt. évi pótlék adatnék, feltéve, hogy e papoknak más forrásokból 1500 frt évi fizetés már biztosítva van. Elnök az aláírást 5000 frttal már meg is kezdette a gyűlés kitérő éljenei között. E templomok, mondja, az unitárius ker. vallás érdekében emeltetnének, mely vallás szerinte nem egyéb, mint tiszta theismus, úgy a mint azt Jézus tanította. Még egy néhány, ide vonatkozó megjegyzést téve, elnök a bizottmány évi jelentésének megerősítését kérte, mely meg is történt.

A jelentés első része szól az unitárius elvek terjesztése érdekében tett lépésekről s haladásról az angol egyesült királyságban; a második a külföldről: Japan, Ausztrália, India, Amerika, Német-, Francia-, Olasz- és Magyarország, mely utóbbi iránt mély rokonszenvet s részvétet fejez ki a cholera s himlő által okozott veszteségekért, nem kételkedve, hogy a mint leveleik szép és kegyes szelleme bizonyítja, a magyar testvéregyházak valódi türelemmel s lemondással fogadták a szomorú megpróbáltatást. A jelentés még megemlíti, hogy a Channing műveinek olcsó kiadása már 6-dik s a „Tökéletes élet“ czim alatt nem rég kiadott beszédei már 3-ik kiadást értek; az előbbi 27,000 **) s utóbbi 5000 kötetben; hogy a társulat a mult évben eladott 9130 frt értékű könyvet.

A tárgysorozat második pontja szerint: a gyűlés az atyafiság jobb kezét nyújtja Dr. Manchoznak, mint a német prot. egylet képviselőjének, tisz. Dr. Colliernek és Mr. Ayersnek, mint amerikai küldöttek; s ugyan

*) Mi ez összegnek csak $\frac{1}{10}$ -dét szeretnők összegyűjteni ugyanazon idő alatt a mi Dávid Ferencz alapítványunkra. — Szerk.

**) Ugy látszik, hogy Angliában a Channing műveinek 6-ik kiadása is kelenőbb, mint nálunk az első. Hja, az olvasáshoz is passio kell! Hát még a könyvvásárláshoz? — Szerk.

ekkor — e sorok írója által — biztosítani kívánja a magyar hitrokonokat a mély rokonszenvről, melyet érez mult évi veszteségeik miatt. Igazgatónk, a mindig ékesen szóló Dr. Martineau az emelvényre hivatva, e pontra vonatkozólag mondá: a munka, melyben Dr. Manchot több év óta fáradozik, i. e. a német theologia s egyházi viszonyok szabad lábra állítása, általánosan tudva van; az 1863-ban alakult Protestantenverein célja egyszerűen: keresztény egyesülés, teljes szabadságot engedve a tudomány iskoláinak, egyenlő szabadságot a szószékek- s hitszónokoknak; ez a lelki ügyekben „egyesített Németország“ utáni vágy néhány évvel megelőzte a Németország politikai egyesítése érdekében azóta történt gyakorlati mozgalmat; és ez annál biztatóbb, minthogy sokan, kik Németország theologiai történelmével többé vagy kevésbé ismeretekesek voltak, gyakran sajnálatukat fejezték ki ama széles különválás felett, mely ott a theologiai gondolkodás tevékenysége s élettereje és az egyházi működés aránylagos lassúsága s közönyössége között nyilvánult; fél, hogy ott mint itt az uralkodó közöny a miveltebb laikusok pártján van; sokan az unitáriusok közül vélik, hogy az orthodox meggyőződés tágitásában nagy előnyük van és hogy az orthodoxia lazultságának kora szükségképpen az ígélet kora; szóló nem így vélekedik (tetszés), ő hiszi, hogy legalább a mi a tényleges vallást illeti, a régi hitnek egyszerű abbanahagyása magában véve, egy nagy és sikerdús jövőre nézve biztosíték nem lehet (taps). Hideg közönyösség az, mitől félnünk kell, s mely, a hol erőre kap, a valódi szabad vallás minden reményeit hamarabb elhalványítja mint a babona és orthodoxia, mely komoly munkásoktól származik. Amerikára térve szóló, folytatja: maga a név Amerika ugy hangzik mint valamely lelkesítő zene, minthogy az, a világ más országaival ellentétleg, nem csak tiszteletre méltó emlékeknek, de mély és komoly reménynek is kifejezést ad; Amerika a remény és annak társai — a lelkesülés és szellem — hazája. Fél százada hogy az „unitárius társulat“ szervezte magát egy nagy igazság megismerésére s terjesztésére; de ez igazság korát nem fél századokkal vagy milleniumokkal méri, mert a legmélyebb gondolkozók bizonyítása szerint, ez az igazság eredeti igazsága minden vallásnak. Egy elmés francia nem rég azt találgatta, hogy vajjon mi lett az elveszett Atlantis szigetből, melyről az ősök beszélnek. Az ősök beszélnek egy nagy continensről a nyugoti Océánban, a Herkules oszlopain túl, a honnan az újabb kori népek, kik Italiát, Görögországot s Európa többi részeit elfoglalták, jöttek; ama nagy ország azonban az Océánba süllyedett. A franeczia a regét elfogadva mondja, hogy e nagy continensből csak az Antillák s az azori és kánári szigetek maradtak fenn. Ezek az önalapította gyarmatok — szóló folytatja vonatkozással az unitáriusokra —

Magyar-, Olasz-, Németországban s Amerikában olyanok mint megannyi kis sziget, fejöket a világot borító hullámok özöne fölé emelve, állanak az igazság elvesztett s elsüllyedt continensének tanúi s bizonyosságai gyanánt; s ha az újabb világhosszúság keresésére kiindult hajósok az igazság e continensét fel nem ismerik is: mégis e continens az a meder, melybe a vélemény tengere, melyen ők hajóznak, foly; ez az alapja a kiemelkedett szigeteknek; ez a szülője a különválasztó (földirati) hosszúságokban tenyésző élet- s növényfajoknak s azok gyümölcseinek. Ez igazság, mint közös vallásalap, ha jelenleg a vélemény hanykódó habjai alá süllyedt is, korszakok változával újra felmerülend, akkor e szigetek alap- és alakban a continenssel újra csatlakozva, új növényzetet terjesztenek, mely a nemzetek gyógyítására leend. Az Isten lelki egységében való hit alapja és vége minden valásnak.

E viharos tapssal fogadott beszéd után, melynek csak kivonatát adtam, Dr. Manhot üdvözölte a gyűlést német nyelven. Az unitárius név, mondja, a német theologiai világ előtt rég óta ismeretes, különösen mint egy oly gazdag és termékeny talaj, melyből hitszónokok mint Dr. Channing és Th. Parker s mély gondolkozók, mint Dr. Martineau állottak elő. A társulatról bővebb ismertetést Mr. Fretwelltől nyertek stb. Szóló néhány megjegyzést tett a prot. egyet működéséről. Beszéde, mely művészileg tolmácsoltatott, nagy tetszésben részesült. Azután Dr. Collier élénk beszédében az amerikai unitárius társulat üdvözlését nyilvánította.

Az ezek után fenmaradt alig félórai idő a tárgysorozat többi pontjai s különösen az új szabályok tárgyalására fordított.

Másnap, 28-án a társulatnak a „Kristálypalotában“ nagyszerű ebéde volt, érdekes toásztokkal fűszerezve.

Ohajlandó lenne, hogy az 50 éves jubileum alkalmával erdélyi egyházunk is képviselve legyen.

Derzsi Károly.

2.

Dicső-Szt.-Márton jun. 5. 1874.

Kedves barátom! Az általatok kitünőleg szerkesztett „Keresztény Magvető“ becse, azt hiszem, nem kis mértékben fokoztatnék, ha nem csak jelen munkásságunk és törekedésünk céljai és elért eredményei táratnának az olvasó közönség eleibe, hanem vallásfelekezetünk s egyes egyházaink hiteles okmányokból igazolt múlt eseményei, méltatlan szenvedései, elnyomásunkra irányzott törekvések stb. stb. is, közölnének. A jelen a multnak a szülőtte, A multnak sok elrejtett kincse van, melynek felszínre hozá-